

ומקדשי תיראו

גליון מס' 6 | אייר תשע"ט

דבר אברהם

מדברי מרן הרב אברהם
שבירא זצ"ל על כניסה
להר הבית / עמ' 4

ילקוט יוסף

מרן הראשל"צ הרב יצחק
יוסף שליט"א / עמ' 7

רבני ירושלים בקריאה לציבור

הרב אריה שטרן שליט"א
והרב שלמה משה עמאר
שליט"א / עמ' 16

כניסה להר הבית

הרב יעקב אריאל
שליט"א / עמ' 10

מי יעלה בהר ה'

הרב זלמן קורן שליט"א
במאמר תגובה נוקב / עמ' 26

תרומת הר מרום הרים

הרב צבי ישראל טאו
שליט"א / עמ' 14

תמיכה בארגון "מורא מקדש"

באנו בזאת לחזק את ידי ארגון 'מורא מקדש',
הפועל למען שמירה על קדושת הר-הבית, ודואג
שלא יהרסו העם לעלות אל הר ד' (במצבנו כיום)
חלילה.

מצוה רבה לתרום להם, וזכות מצוה חשובה זו של
מורא מקדש תעמוד לכל איש אשר ידבנו ליבו.
ויזכו לראות בבנין ביהמ"ק על מכונו במהרה
בימינו.

ובאנו על החתום: (לפי סדר הא-ב)

הרב ברוך וידר ראש ישיבת הכותל	הרב איתן איזמן ירושלים	הרב אביגדור נבנצאל רב העיר העתיקה בירושלים תובב"א
הרב זלמן קורן מחבר הספר "בחדרות בית ה"	הרב זלמן נחמיה גולדברג בית הדין הגדול	הרב בן-ציון אלגאזי ראש ישיבת רמת-גן וראש מכון "צורבא - מרבנן"
הרב מרדכי גרינברג ראש ישיבת כרם ביבנה	הרב מרדכי נגארי רב העיר מעלה אדומים	הרב מיכה הלוי רב העיר פתח-תקוה
הרב שלמה לוי ראש הישיבה בקרית גת וראש הכולל בישיבת הר-עציון	הרב שלמה אבינר ראש ישיבת עטרת ירושלים ורב הישוב בית-אל	הרב צבי קוסטינר ראש ישיבת מצפה-רמון

הודעות חשובות:

להזמנת שיעורים (בליווי מצגת) בבתי כנסת, ישיבות ואולפנות
ניתן לפנות למס' הטלפון - 053-2418479

בגליונות 'ומקדשי תיראו' המופצים בציבור ברחב, אין בד"כ מקום (מפאת קוצר היריעה)
למאמרים ובידורים ארוכים. לשם כך, בכוונתנו בע"ה להוציא חוברות עם הסברות ארוכות
בענייני הר הבית והמסעף. חוברות אלו תחולקנה בעיקר בישיבות. המעוניינים לקבל
חוברות אלו בדואר או במייל ניתן לפנות ל- lemoramikdash@gmail.com

---

תוכן העניינים:

בשערי ההר / עמ' 2

מאמר מערכת

דבר אברהם / עמ' 4

מדברי מרן הרב אברהם שפירא זצ"ל, הרב הראשי לישראל

ילקוט יוסף / עמ' 7

מרן הרב יצחק יוסף שליט"א, הראשון לציון, הרב הראשי לישראל

כניסה להר הבית / עמ' 10

הרב יעקב אריאל שליט"א

רצף הפסיקה בישראל / עמ' 11

הרב יעקב אריאל שליט"א

רבני ירושלים מזהירים: להימנע מכניסה להר הבית / עמ' 16

הרב אריה שטרן שליט"א והרב שלמה משה עמאר שליט"א

תרומם הר מרום הרים / עמ' 14

הרב צבי ישראל טאו שליט"א

בצל ההר / עמ' 25

הדים חוזרים לגליון הקודם

מי יעלה בהר ה' / עמ' 26

הרב זלמן קורן שליט"א במאמר תגובה

מערכת:

הרב איתי הלוי, הרב יהושע ואן דייק, הרב עידו רוזנטל, הרב עמיחי אליאש, שלומי הכהן.

לתרומות, לתגובות ולקבלת החוברת בדוא"ל: lemoramikdash@gmail.com

Moramikdash.org.il | טל': 053-2418479

חשבון בנק: בנק 20, סניף 439, מס' חשבון 224880
בהעברה בנקאית יש לציין: "עבור מורא-מקדש"

עיצוב ועימוד | studiotoledano.com

בשערי ההר

מאמר מערכת

לקראת יום שמחתה של ירושלים, 'זה היום עשה ה' , כ"ח באייר, ישמע בחוצותיה קול אומרים הודו את ה', על אשר אמצנו והגיענו לצאתנו לאור של הגליון השישי של 'ומקדשי תיראו'.

ב"ה, מאז החילונו לעורר על חומרת הענין, קמעא קמעא הולכת ונגדרת הפרצה. רבים מאחינו יראי א-לקים ומקדשו גדרו את דרכם לבלתי התפרץ עוד אל הקדש, כהוראת חכמי ישראל שיצאה לאור. רבים מבני הישיבות הבינו את חומר הנושא. מספר הנכנסים להר הולך ויורד. ולעומת זאת רבו העולים לפקוד את הכותל המערבי ולקיים בעומדם לפניו את מצות ה' 'ומקדשי תיראו'. רק בפסח האחרון נמנו מליון יהודים (!) שבאו אל המקום הקרוב ביותר למקום המקדש, שמותרים אנו לדרוך בו. "מה יפו פעמיך בנעלים, בת נדיב".

ראשית הגליון מוקדשת לדעת מרן הגאון **הרב אברהם שפירא זצ"ל**, הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז הרב.

בגליון זה זכינו לברר דעת עוד מגדולי ישראל, ביניהם הגאון **הרב יעקב אריאל שליט"א** שמכתבו אלינו מתפרסם כאן. כן הבאנו את מכתבם של רבני ירושלים, **הגר"א שטרן שליט"א** ו**הגר"ש עמנואל שליט"א**, שפרסמו יחדיו לפני כחודשיים. בכך נשלמת הוראת 'מרא דאתרא' של הר הבית לאסור כניסת ישראל אליו בימינו, בשלושת מעגליה, זה לפניו מזה: רבה של העיר העתיקה, **הגר"א נבנצאל שליט"א**, שהבאנו דעתו בגליון 3, רבנותיה של ירושלים, בגליון זה, ורבנותיה של ארץ ישראל, הרבנים הראשיים שליט"א, שהובאה בגליונות הקודמים. ברוך המקום, שמסר עולמו לשומרים. שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה.

בימים אלו, נתקבל בשמחה באהלי תורה קונטרס מקיף, מלא וגדוש, מדברי חז"ל, דרך הראשונים ועד אחרוני האחרונים, מאת מרן הראשון לציון, הגאון **הרב יצחק יוסף שליט"א** - 'לוקוט יוסף' על עניני הכותל והר הבית. מעט מדבריו הבאנו כאן. ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

ומעבר לבירור ההלכתי, מבחינת הבנת הדרך בה נוכל לעלות ולהתקדם לבנין המקדש, מובא בקצרה חלק נוסף מעובד משיעורי הגאון **הרב צבי טאו שליט"א**.

איזה מבין שני העיכובים בכניסה להר-הבית הוא העיכוב העיקרי, הבעיה ההלכתית, או חסרון ההכשרה בעם, שעדיין אינו מוכן לבניית הבית השלישי? שאלה זו נשאל רבנו הרצ"ה, והשיב: "זה וזה גורם. זה תלוי בזה". ובאר, שהעיכובים ההלכתיים, כמו הצורך בנבואה ועוד, הם לא 'בעיות טכניות'. כדי שנזכה להיות ראויים לעלות להר הבית ולבנות את בית המקדש עלינו לפעול לתשובה רוחנית גדולה בעם, עד שנזכה שתחזור אלינו מדרגת הנבואה, שתדריך אותנו כיצד ובאיזה מקום בדיוק לבנות את המקדש. מציאת הפתרונות ההלכתיים הולכת בד בבד עם התפתחות התודעה הישראלית, וכל זמן שהציבור לא יהיה בשל, גם הלכתית לא יתאפשר הדבר.

מכתבו של הגאון **הרב זלמן קורן שליט"א** המובא ב'בצל ההר' נוגע, בין השאר, בתופעה שלצערנו אנו מרבים לפגוש בה; סביב דעתם הברורה של גדולי ישראל לאסור מכל וכל כניסה להר הבית, יש מי שמפזר עננת שמועות מעורפלות על 'הוראות למעשה' כביכול, להיתר, שניתנו על ידם ליחידים.

מכתב הרב קורן מעמיד את ההסתמכות על שמועות מעין אלו על משקלה הראוי בהלכה.

טענה שאנו מורבים לשמוע, בדברנו על החובה לשמוע בקול גדולי ישראל, היא שסדר הגאולה בדורותינו מתחיל 'מלמטה'. צעירים עושים ופועלים מתוך דחף גאולי, והרבנים יצטרפו בהמשך להצלחה. כך היה בעליה לארץ ישראל, שגדולי ישראל התנגדו, וכך יהיה בבנין בית המקדש. גדולי ישראל יבואו אחרי העם.

דברים נוספים של הרב יעקב אריאל, בגליון זה, מתייחסים לטענה מעין זו, מעמידים אותנו על ההשלכות החמורות של מחשבות כאלו לכל קיומה של תורה, ומפריכים אותן מבחינת העובדות.

ככאב נוסף על כך: אנו רואים בבירור כיצד על ידי סברות חמורות אלו, הולכים ונפרצים כל הגבולות בהר הבית, כאשר יש המשתמשים בהן כתירוף לעשיית מעשים האסורים אפילו לפי הרבנים המתירים; כך למשל, התקיימו כניסות למקומות האסורים אפילו לפי גדולי המתירים, בטענה ש: "במקום חילול ה' - אין חולקין כבוד לרב". כבר קמה גם תנועת נשים לעידוד כניסתן, בניגוד לדעתם המפורשת של גדולי המתירים. בפרסומים שלהן הן מסבירות: "לא צריך לחזור אחרי שום רב. גם באירופה הרבנים אמרו לא לעלות לארץ...". ישנן אף נשים מראשי התנועה המעודדות נשים לבטל הלכות חמורות בטהרת המשפחה (!) בנימוק: "השינוי יבוא מלמטה, מהעם, מבנות ישראל... אל תחכו לרב!" באותה רוח, מעודדים קבוצות חילוניות, שבוודאות אינם טובלים לפני כניסתם, בניגוד לדעת כל רב בעולם. מובן לכל חושב, שתופעות מעין אלו אינן נעצרות בנושא הר הבית בלבד. דרך פרצה זו חודרים כל זרמי הרפורמה למיניהם.

ולטענה בדבר המרידה בגדולי ישראל שאפשרה את שיבת ציון, קשה למעט בחומרתה של טענה זו. האומרים כן מגלים על עצמם שגם אל בנין ארצנו הצטרפו לא כתלמידי רבותינו, שלימדנו סדרי גאולה בדרך הטבע, אלא כתלמידי הציונות החילונית, שבתודעתם, עם ישראל נבנה מחדש רק על חורבותיהם של התורה והמצוות.

מבחינה היסטורית, כפי שהבהיר בקצרה הרב אריאל, הטענה מופרכת מכל וכל. אין זו אמת! רבנו הרצי"ה קוק טרח והאריך לבאר שרוב גדולי ישראל לא התנגדו לציונות (עי' שיחות הרצי"ה, ארץ ישראל, עמ' 245-211). וכשאירע, שתלמיד בישיבה רינן, שהרב לא יעז לומר זאת ליד ארון הקודש, גונבו הדברים לאזני הרב, ומיד רץ לישיבה, פתח את ארון הקודש והכריז: "מי שאומר שרוב גדולי ישראל התנגדו לציונות הוא משקר!" (גדול שימושה עמ' כט)

מחשבות ותופעות אלו, יש להן משמעות גדולה מאד. הן נוגעות להגדרתה של הזהות 'ציונות דתית' עצמה. בכך הופכת שאלת הר הבית לאבן בוחן, מי אנו באמת. בנפשנו ונפש דורותינו היא.

יחד עם כנסת ישראל כולה נצפה ונייחל: "הנה איש, צמח שמו, ומתחתיו יצמח, ובנה את היכל ה'". אשרי המחכה ויגיע.

דבר אברהם

מדברי מרן הגאון הרב אברהם אלקנה כהנא
שפירא זצ"ל
הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז-הרב

מתוך שיחה מיום ירושלים תשס"ז בישיבת מרכז-הרב

(השיחה האחרונה שנתן ברבים):

זכינו בסייעתא דשמיא למלאת ארבעים שנה לשחרור ירושלים עיר הקודש. "שבתי לירושלים ברחמים" היה לעינינו. זכור לטוב מו"ר הרב צבי יהודה זצ"ל, אשר רוח ד' נשאו לומר דברים מרוממים לפני המלחמה - על כך שארץ ישראל לא נשכחת, וכן דברים לאחריה - ששבנו לירושלים ולנחלת אבותינו על מנת שלא לעוזבם.

ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל, ובתוככי ירושלים, הר הבית מקודש יותר, ואסור לטמאים להיכנס לתוכו. ופשוט וברור, כי על פי ההלכה אסור להיכנס לתחומי הר הבית, ולא מפני שאין המקום ברשותנו, אלא מפאת הציווי הגדול והעמוק של 'מורא מקדש'. 'לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שציוה על כך'.

וכן הורה מרן הרב זצ"ל לחזור על היסוד הזה. וכן הוחלט מאז מקדם ע"י גדולי ישראל, והרבנות הראשית לישראל. ופלא, האין מעודדים יהודים לעלות להר הבית?! אל לנו לשנות כי הוא זה בענין הלכה זו ממה שנהגו בכל הדורות בנוגע לשמירת קדושת המקום. וכשם שקיבלו שכר על הדרישה, כן יקבלו שכר על הפרישה!

כשהביאו לרב צבי יהודה ספר שחובר בשעתו, על היתר כניסה להר הבית במקומות מסוימים, אמר להם: "נאך אשטיקלע כרת... נאך אשטיקלע כרת..." (עוד חתיכת כרת... עוד חתיכת כרת...)

היום אנו נמצאים בארבעים שנה לירושלים, ועדיין לא ברורה לנו המציאות הסבוכה שלפנינו. דורנו צריך להתחזק ביותר באמונה שהכל הוא מעשה ד', ולצפות לישועה. כשלאדם יש ספקות על מעשה ד', ממילא יש לו ספקות על חובת ההודיה לד', ח"ו.

מאז שנפתחו לנו שערי רצון, לפני ארבעים שנה, נדרש מאתנו להתעלות יותר, להיות גבוהים יותר מקודם וקדושים יותר מקודם. ובמיוחד בני הישיבה הקדושה, לומדי התורה הקדושה. כשאין נביא, אין סנהדרין, ואין מקדש, אזי יש לשאול את פיהם של התלמידי חכמים. "אני ישנה

ולבי ער¹", "לבי ער" - אלו תלמידי חכמים². תלמידי חכמים הם הלב של האומה, ועל לומדי התורה להיות ערניים לכל הנעשה, לחזק ברכיים כושלות ולפשט את הספקות.

בתפילה אנו מבקשים: "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין", ואחר כך אנו שוב מבקשים: "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח". צריך ביאור למה בקשה זו באה בכפילות. ההסבר הוא שיש כאן בקשה על שני עניינים: בקשה אחת על השלטון והמלוכה - שיחזרו לישראל, ואח"כ "את צמח דוד" - על התוכן הרוחני של המלוכה. כי ישועת ירושלים היא כפולה, "מטבע של קודש - כפול היה". ככל שנתחזק בהודאה לד', "הודאי שמו - כן תהילתו" - הודאה מיוחדת, על ודאות ולא על ספקות, כן נזכה בעז"ה יותר ויותר לבנין ירושלים, ולהחזרת מלכות בית דוד, אמן.

עדות מבני ביתו של הרב

מתוך קונטרס 'נכון יהיה הר בית ה', לחתן-בנו, הרב אברהם ישראל סילבצקי שליט"א, ששימש לפניו ובירר עמו את סוגיית העליה להר הבית³:

מורי זקני מרן הגר"א
שפירא זצ"ל חזר ואמר
אין ספור פעמים
**שאין לעלות בימינו
להר הבית, מפני שאי
אפשר לצאת מידי ספק
איסור... כששאלתי
שמה התחדשו דברים,
ענה לי שלא התחדש
דבר, מה שהתחדש
הוא שפחות פוחדים
מכרת!**

מורי זקני מרן הגר"א שפירא זצ"ל חזר ואמר אין ספור פעמים שאין לעלות בימינו להר הבית, מפני שאי אפשר לצאת מידי ספק איסור בעלייה להר כיום. כאשר נשאל על רב אחר בן גילו שהתיר, היה מוסיף ואומר: "אילו היו אומרים לך על חתיכה שהיא בשר, ואחד היה אומר שהיא חלב וחייבים על אכילתה כרת, האם היית אוכל? אני לא הייתי אוכל. לדעתי אי אפשר לצאת מידי ספקות כרת ואיסורים בעליה להר כיום". הקפדתו בנושא הייתה כל כך גדולה, עד שבאחת הפעמים שהגיע לישיבה אחד מגדולי המתירים עליה להר, הביע תרעומת רבה על כך שהוא מתיר לעלות וביקש ממני לוודא שאין הוא מדבר עם בחורים בישיבה בעניין הר הבית.

פעם סיפר לי מו"ר זצ"ל כיצד בירושלים העתיקה, עוד בהיותו ילד, היו נעצרים במקום מסומן על ידי חבל שירד מן התקרה באחד משערי הר הבית מחשש שמא יכנסו להר. לא הייתה כל מניעה ביטחונית, ולא חסר מקוואות בירושלים, ועם כל זאת נזהרו שלא להיכנס לכל שטח ההר מחמת הספיקות. כששאלתי שמא התחדשו דברים בחפירות ובמצמצאים הארכיאולוגים וכן בהכרעות ההלכתיות בנוגע לעליה להר מאז, ענה לי שלא התחדש דבר, מה שהתחדש הוא שפחות פוחדים מכרת!

1 שיר השירים ה, ב.

2 עי' מדרש רבה שם: פי' הנצי"ב שם.

3 בחוברת זו הרחבה רבה בביאור הספקות השונים בגבולות הר הבית, ובירור שיטתו של חותנו-זקנו הגר"א שפירא זצ"ל. ניתן למצוא את החוברת באתר האינטרנט של ישיבת מרכז הרב.

תשובה לשואל / מכתב לפרופ' נאמן ז"ל

בשנת תשנ"א התרחשו מהומות בהר הבית, במהלכן נפצעו עשרות מתפללים יהודים מאבנים שהושלכו עליהם מהר הבית לעבר רחבת הכותל. בעקבות כך הוקמה ועדה לבדיקת האירועים בהר הבית. אחד מחברי הוועדה, הפרופ' יעקב נאמן ז"ל, שלח מכתב לרב הראשי דאז, הגר"א שפירא זצ"ל, ובו שאלה אם מותר לו להיכנס להר הבית מתוקף תפקידו. והנה תשובת הרב:

כ"ו בתשרי תשנ"א

לכבוד ידידי פרופ' יעקב נאמן הי"ו

השלום ורב ברכה!

אני חוזר בזה בכתב. תשובתי על מה שנשאלתי על ידך. האם בתוקף תפקידך כחבר ועדה לבדיקת האירועים בהר-הבית, המותר לך לפי ההלכה להכנס לשטח הר הבית, לצורך מילוי תפקידך כהלכה, מפני שיתכן שזה כרוך בענין של פיקוח נפש שאז הותרו כל האיסורים.

לענ"ד ככל שהפכתי בזה, לכאן ולכאן, איני רואה כי מילוי תפקידך כהלכה, במיציא האמת על מאורעות שהיו בהר הבית, מחייבת בהכרח כי אתה עצמך תכנס לשטח. והעדר ההופעה הזאת עלולה להביא כביכול לידי סכנת נפשות. לענ"ד ברור שאת **מלוא האמת תוכל לגלות גם אם רגליך לא יצעדו במקום הקודש**, ודי אם תקבל אינפורמציה על הנעשה מפי אלו שהיו. שום נפש לא תסוכן בזה ח"ו.

אין צורך להדגיש בפניך את החומרא שההלכה היהודית מייחסת לאיסור הכניסה להר הבית ולשטח העזרה, שהוא אחד מל"ו חייבי כריתות שבתורה, והוא איסור שאי אפשר לעבור עליו משום מקום, אלא רק במקום הקדוש הזה. ומכיון שיש שנכשלים בזה, החיוב הוא להדגיש היום, ובפומבי, את האיסור שיש בזה.

ובזכות המצוה שאתה עוסק בה יעמדו לך לגלות האמת ולהסיר שטנה ולבלום פיהם של שונאי ישראל.

בברכה נאמנה.

אברהם שפירא

הרב הראשי לציון

מרן הרב יצחק יוסף שליט"א

הראשון לציון, הרב הראשי לישראל
מתוך הקונטרס החדש 'ילקוט יוסף' –
דיני הכותל המערבי והר הבית

בשעה טובה יצא לאור בימים אלו קונטרס חדש של מרן הראשון לציון הרב יצחק יוסף שליט"א, בו עוסק המחבר, בהרחבה רבה, בכל הדינים הנוגעים לכותל המערבי ולהר הבית. בסוף הקונטרס מבאר הרב באריכות ש"אסור באיסור חמור להכנס בזמן הזה לכל שטח הר הבית... ומצוה לפרסם הדבר ברבים, להסיר מכשול מדרך עמנו". להלן אנו מצרפים פסקה מתוך הדברים שכתב בביאור ענין זה:

"...וכבר נמנו וגזרו והסכימו כל גדולי הדור בכל תוקף לגדור גדר ולהזהיר באזהרה חמורה לכל יהין שום אדם להכנס לכל שטח הר הבית, עד כי יבא שילה. וברור שבמשך הגלויות, שגלה ישראל מארצו, לא נתברר לחכמי הדורות הגבולות המותרים בכניסה להר הבית, [אחרי טהרה כדת]. ועיי' בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תרצא) שכתב שאין ספק שהאבן הנקראת "אלצכרא" (כיפת הסלע) היא אבן השתייה, שעליה היה הארון בבית קודש הקדשים. ע"כ. אבל הרבה ערערו על כך. ואף שידוע לנו שהכותל המערבי, הוא חומת הר הבית המערבית [ודלא כמו שכתב הרדב"ז שם שהוא כותל העזרה], ומשם לחומה המזרחית ת"ק אמה, מ"מ הרי אין ידוע לנו המרחק שבין הכותל המערבי לכותל בית קודש הקדשים. ומה שכתב בתוס' יו"ט (ריש פ"ב דמדות) שמאה אמות מבדילים ביניהם, אינו אלא דרך משל, וכמו שכתב הוא בעצמו שם. ובתפאר"י כתב, שהמרחק ביניהם ס"ג אמות.

ובשו"ת שאילת דוד (בקונט' דרישת ציון וירושלים דף י"ד) כתב, שאי אפשר לנו בשום פנים לכיין מקום המזבח, ויש לחוש בזה באיסור כרת.

גם מרן אאמו"ר זצוק"ל גילה דעתו כמה וכמה פעמים, שבשום אופן אין להקל בדבר חמור כזה, ואין לתחום תחומין בהר הבית. ועיי' בתשובה ביביע אומר הנ"ל (ח"ה יו"ד ס"ס כו). וזו דעתם של כל גדולי הדור זיע"א ושליט"א, ובהם הרבנים הראשיים לדורותיהם, לאסור בכל תוקף את הכניסה לכל שטחי הר הבית. ומי יבא אחר המלך, מאן מלכי רבנן. אשר בתוכם הגאונים: הגרא"ה קוק, הגר"י מאיר, הגרב"צ עוזיאל, הגריא"ה הרצוג, הגרא"י אונטרמן, הגר"א שפירא, הגר"ש משאש, הגר"ש ישראל, הגרש"י זיין, הגר"מ פיינשטיין, הגר"י אברמסקי, הגרש"ז אויערבאך, הגרא"מ שך, הגר"י קנייבסקי, הגר"י אלישיב, הגרא"י וולנדיברג, הגר"ע עטייה, הגרב"י ז'ולטי, הבבא סאלי, ועוד ועוד, שכולם ענקים בתורה ובהלכה, ואין בדורנו מי שיהיה משקלו כנגד כולם,

והם הביעו אמרתם הטהורה לאסור איסור מכל וכל להכנס לכל שטח הר הבית בזמן הזה. ומי הוא זה אשר יכניס עצמו לספק איסור כרת, ויגבה לבו בתאוותו לעשות עצמו כמכריע היפך הוראתם שבקדושה של כל חכמי ישראל הגדולים אשר קוטנם עבה ממותנינו.

ולכן יש להזהיר שחלילה להכנס לכל שטח הר הבית, אפי' לאחר טבילה ולצורך מצוה, בפרט שע"י כך יבואו ההמון לפרוץ ולהכנס בטומאה לשטח העזרות וההיכל, דילפי אינשי מקלקלתא ולא מתקנתא, וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ב דמו"ק ה"ב). וחלילה לגרום מכשול לישראל קדושים להכשל בחשש איסור חמור.

וידועים דברי הגמ' (שבת קי"ב): "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים", ועי' בגמ' עירובין (נג). עוד בהבדלים בין דורות הראשונים לאחרונים. ואף שאמרו יפתח בדורו כשמואל בדורו, הנה חזינו שפעמים שאנו מקשים קושיא הנראית לנו כחמורה ביותר, ושאין עליה יישוב, ולאחר שנים מתברר לנו שאין כאן קושיא כלל, ומעיקרא דדינא פירכא, ועל זה אמרו, "אם ריק הוא, מכם". כי הדורות הולכים ויורדים. ויחנו בחסרות, הלון וחסר.

צא וראה מה שאמר הגרי"ז מבריסק, להרב בעל קהלות יעקב זיע"א, שאין להשוות החכמים שבדור שלנו לדור הקודם, ואין דמיון בזה. והביא לשון הירושלמי (סוף פרק ו' דגיטין) כשם שבין קדשי הקדשים לבין חולי חולין, כך בין דורינו לדורו של רבי יוסי, וכשם שבין זהב לעפר, כך בין דורינו לדורו של אבא. ע"ש. והובא בספר דרך שיחה (להגר"ח קנייבסקי, עמוד ריז), וסיפר שם, שפעם שלח רב מתל-אביב את ספרו לחזון איש, וכתב שם שדברי המגן-אברהם מגומגמין, וכתב החזון איש בגליון, דברי המג"א ברורים, ואף במקום שניתן רשות לחלוק צריך לחלוק כתלמיד בפני רבו וכו'. ע"ש.

ופעם אחת השאגת-אריה פסק איזה פסק, ושוב מצא שבבאר היטב כתב לא כן, והיה לו צער גדול מזה, ואמרו לו, הרי רבינו גדול מהבאר היטב, והשיב, אבל הוא מכמה דורות קודם, שאז היה העולם יותר זך ונקי.

ויש חוגים דתיים מסוימים שהנהיגו שכל כלה קודם חופתה הולכת ביום החופה להר הבית, ומלווין אותה המושפחות, כולל ילדות קטנות, ואטו כולן טבלו כדת וכדין? וגם התיירים היהודים, כאשר רואים יהודים עם כיפה לראשם עולים להר הבית, נכנסים גם הם לשם, ואינם מבחינים עד היכן אפשר להכנס, וגם בודאי שאינם טובלין, ונמצא זה שנכנס להר הבית וכיפה לראשו, גרם להכשיל אחרים להכנס שלא כדת להר הבית.

ואין זו הדרך לדחות בטענות ידועות דברי כל גדולי פוסקי זמנינו, אטו הם קטלי קנא באגמא אינהו? אטו אינם יודעים על הרמב"ם והרדב"ז? ועם כל זה פסקו מה שפסקו, ובודאי יש תשובה על כל הטענות האלה, וראה ביביע אומר הנ"ל מה שהשיב על כל זה.

אבל גם בלי לדעת מה הם השיבו, חונכנו להתבטל לדעת רוב ככל גדולי הזמן, ולא ללכת אחר דעת מיעוט. ואטו גדולי הדור לא ידעו מהפסוקים בענין הציפייה לבנין בית המקדש? הרי כולנו אומרים כל יום בתפלה, ג' פעמים, "ותחזינה עינינו בשובך לציון", ומייחלים לביאת משיח צדקנו,

שאז יזו עלינו אפר פרה אדומה, ונהיה טהורים, ונוכל להכנס להר הבית, ויבנה בית המקדש ונקריב שם עולות וזבחים בטהרה. מי לא מצפה ליום זה?

ועוד, שבספר 'מעשי למלך' על הרמב"ם (בית הבחירה פ"ז הט"ו) הביא מספר 'חזון נחום', שיתכן שכיום יש לכולם דין זבין, וצריך לספור ז' נקיים ולטבול עם הערב שמש, שהרי כתבו התוס' בפ"ק דשבת גבי ו' ספיקות הן, דגזרו על עמי-הארץ שיהיו כזבין לכל דבריהם, וכיון שבזמן-הזה איננו נזהרין בטומאה וטהרה ואין אנו בקיאים בה, הרי אנו כעמי-הארץ שלהם ויש לנו דין זבין. ועוד יש מקום לחוש, למ"ד דמחוסר כיפורים דזב, דינו כזב, [עי' בר"ש (כלים פ"א מ"ח)]. וא"כ יש בזה ספק דאורייתא אף אם יטבול ויעריב שמשו. ע"כ. ובזה ביאר מה שכתב בס' דרך הקודש שקבלה בידי אנשי מעשה שלא להכנס כלל להר הבית, ונקט גם-כן בלשונו שם "שבזמן הזה אנחנו כזבין וטמאים מתים". וכן בספר 'כפתור ופרח' כתב, שאין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים, [אפי' ע"י טבילה].

והעיר ע"ז, שהרי גזרו גם על העכו"ם כזבין, ואעפ"כ יש מקומות בהר הבית שלא אסרו על הגויים ליכנס לשם. אלא שבדרך הקודש שם כתב, דנכרים שאני, שלא החמירו עליהם, שרצו חכמים שיבואו יראו משם את כבוד ה'. ע"כ. ואינו מוכרח כ"כ לחדש כן, ששייך גזירה זו על הכל בזה"ז. וזה דבר מחודש. ואכמ"ל.

ושוב ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' א) שהביא דברי המעשי למלך הנ"ל. וכתב, שיש חששות בזה, ע"פ דעת המג"א (סי' תרו סק"ח) והחת"ס (ח"ו סי' לג), דאפי' אחר טבילה, אפשר שצריך הערב שמש. ועוד שאם הטיל מים בינתיים, יש חשש שמא ראה מים חלוקים או עכורים. [ולגבי כניסה להר הבית, דהוי מדאורייתא, יש להצריך סמוך לטבילה ממש, וזה דבר שכמעט אי-אפשר להזהר בו. ואם צריך הערב שמש, לא אפשר ומעכב. ע"ש]. וכ"ש שאינו ידוע לנו הגבולים, והכל בספק כרת, וכבר נתקבל לאיסור גמור, להכנס להר הבית בזמן הזה, אף פסיעה אחת לבד, עד יבוא משיח צדקינו.

וכן מוכח ממה שכתב בספר 'המנהיג' (דין טבילת בעלי קריין), בשם תשובת הגאונים, וז"ל, בזמן הבית היו טובלין בעלי קריין, שלא להכנס במקדש בטומאה, ועכשיו שכולנו טמאים בטומאת מת חמורה, שאין שום טבילה מועלת לה, בלא הזאת מי חטאת שלישי ושביעי, אין לבעלי קריין אלא רחיצה בלבד (בט' קבין). ע"כ. ומשמע שגם בזמן הזה אין נפקא-מיינה בטבילת בעלי קרי, כי בכל אופן אסור ליכנס להר הבית. [ויש לפלפל עוד בזה].

וסיים במנחת יצחק שם, שהמעודדים את הכניסה להר הבית, מעכבים את הגאולה, ע"י חילול הקודש, וכעין שכתב בספר חסידים (סי' רט) "שלא עשו הגויים בזיון בבית ה', עד שנהגו בו ישראל ג"כ קלות ראש, שנא' (ירמיה ז, יא): "המערת פריצים היה הבית הזה", ואח"כ "וארורה כל עוברי דרך" וכו'. "ומי שנכשל ונכנס להר הבית, ויש חשש שנכנס למקום שיש בו חיוב כרת, יעשה תיקון כרת על כל פעם שנכשל, וכמו שכתב בשער רוח"ק (דף יא:): שמי שניעור כל הלילה ולא ישן כלל, ועוסק בתורה כל אותה הלילה, יהיה נפטר מעונש כרת אחד אם נתחייב ח"ו, וכל לילה אחד פוטר כרת אחד".

כניסה להר הבית / הרב יעקב אריאל שליט"א

שאלה: מה דעת הרב על כניסת יהודים היום להר הבית, הן מצד הודעה לכולם שהר הבית שלנו והן מבחינה תורנית?

תשובה: עיין רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו והלכות ביאת מקדש פ"ג. דעת הרמב"ם מקובלת על כל הפוסקים ואין מערער על פסקיו. הבעיה היא שאיננו יודעים בודאות את הגבולות בין הר הבית לעזרות, לכן פוסקי דורנו הסתייגו מכניסה המונית לרחבת הר הבית, משום שאזור זה אינו מתוחם בצורה המונעת כניסה לאזורים אחרים אליהם הנכנסים חייבים כרת, וא"כ יצא שכר העולה בהפסדו. מה גם שרוב העולים להר הם תיירים הנכנסים לעזרות, וגם להר הבית הם באים לא לבושים כהלכה, לא טובלים וכדאי בזיון וקצף. **יש דרכים רבות להדגיש את בעלותנו על ההר, כגון הצבת משמרות קבועים יומם ולילה על פתחי ההר וכמו כן ישנו בנין ה"מחכמה" המשקיף על הרחבה ואף הוא באוירו של הר הבית ואילו ניתן להיכנס לאחר טבילה וכו' ולהתפלל על בית מקדשנו (עיין באהלה של תורה ח"ד סי' כד).**

באשר לבעלות עם ישראל על הר הבית. אין להפריד בין הבעלות המדינית לבין מצות התורה. גם אם המקדש חרב לדאבוננו, חובתנו לשמור על כבודו. חובה זו ניתנת לקיום ע"י הציבור ולא ע"י יחידים. **יחידים אינם 'כובשים' ואינם יוצרים בעלות,** אלא רק כלל ישראל באמצעות שלוחותיו, כגון המשטרה. ואכן יש ללחוץ על המשטרה שתשמור יותר על כבוד ההר הקדוש לנו. לדוגמא, עליה למנוע את חילול הקודש הנעשה ע"י נערים המשחקים שם כדורגל (בהסכמתו ובשליחותו של הוואקף הטוען שהמקום 'חארם' דהיינו הוא 'קדוש' להם...).

הכרזות ומעשים מיותרים על 'כיבוש' כביכול אינם תורמים לזיקתנו העמוקה והאמתית לבית מקדשנו. הם רק יוצרים פרובוקציות מזיקות ומרחיקים אותנו מבניינו. בית המקדש לא זקוק לכיבוש. משום כך דוד המלך לא כבש אותו (ראה 'מנחת חינוך' מצוה רפד) וגם לא יכול היה לבנותו. בית המקדש השלישי, שייבנה במהרה בימינו, צריך לשמש מוקד של השראה לעולם כולו. "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים... לא יישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

יהי רצון מלפני ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיעלנו בשלום ובשמחה לבית מקדשנו, במהרה בימינו אמן.

בצפיה לישועה,
הרב יעקב אריאל

רצף הפסיקה בישראל

הרב יעקב אריאל שליט"א⁴

מבלי להיכנס לתוכנם של פסקי הלכה המתפרסמים חדשים לבקרים, מן הראוי לעמוד על העקרונות של שיטת הפסיקה.

ההלכה היא יישום מעשי של עקרונות התורה שבע"פ, הנמסרת מדור לדור, מרב לתלמיד. יש רצף של פסיקה המשתלשל מסיני עד היום ועד לעתיד לבוא. ה'סמיכה' המקובלת בעולם הרבנות משמעותה העברת המסר מרב לתלמיד. עיקרה הוא, תלמיד המשמש את רבו בהלכה למעשה שנים רבות, רבו סומך עליו ומסמך אותו כממשיך המורשת. אי לכך יש להבחין בין סמיכה לסמיכה. אינו דומה מי שהוסמך להוראה בהלכות בשר בחלב בלבד לבין דיין שהוסמך לדון גם באבן העזר וחושן משפט. ושניהם אינם דומים לגדול בתורה הבקי בכל התורה כולה וידיו רב לוגם בהלכות ציבור.

כשם שלא נפנה
לפרמדיק במקום
לפנות לרופא בכיר,
כך לא ניתן לסמוך
על כל מי שמפרסם
פסקי הלכה מבלי
לברר על סמך
מי נסמכת אותה
פסיקה. הבעיה
חמורה שבעתיים
בנושאים שיש להם
השלכות על כלל
ישראל.

לאחרונה יש תופעה של תלמידים, שלא שנו דיים, המתפרצים מפני רבותינו הגדולים ומורים הלכה לרבים על דעת עצמם. על הציבור לבדוק היטב ולהבדיל בין פסיקה מוסמכת לבין פסיקה עצמאית חסרת בסיס הלכתי מוצק. כשם שלא נפנה לפרמדיק במקום לפנות לרופא בכיר, למרות ששניהם עובדי רפואה, כך לא ניתן לסמוך על כל מי שמפרסם פסקי הלכה מבלי לברר על סמך מי נסמכת אותה פסיקה. הבעיה חמורה שבעתיים בנושאים שיש להם השלכות על כלל ישראל. האחריות הכבדה מחייבת שיקול דעת רציני עם גדולים, מנוסים ואחראיים יותר.

וברוח הימים של ערב פסח. הבן החכם שואל ומצפה לתשובה. אותה הוא יקבל מגדולים ממנו והוא גם יישם אותה הלכה למעשה. יש בנים אחרים שאינם שואלים, אלא אומרים, הם משיבים

4. כנסת לתשובת הרב שליט"א המובאת לעיל, אנו מביאים כאן מאמר נוסף שהרב שלח לנו (ופורסם לאחרונה). בענין דרך פסיקת ההלכה, הנוגע מאוד לענייננו.

לעצמם תשובות מבלי לקבל את הסכמתם של רבותיהם. אומנם יש מקום לכל אחד לשאול, ושאלת חכם חצי תשובה, לברר ולהציע רעיונות, אך אין לצאת לרשות הרבים בפסיקת הלכה עצמאית. ועל הציבור להימנע מלסמוך עליה.

אחת העלילות שמעלילים על הציונות הדתית היא שכאילו היא 'מרדה' כביכול בגדולי ישראל. עלילה זו, המופצת ע"י עסקנים חרדיים, הצליחה לחדור לתוך השוליים של הציבור הציוני-דתי עד שאפילו יש ה'מתהדרים' בכך שייחודה של הציונות הדתית הוא ב'מרד הקדוש' כביכול (בביטוי זה השתמש מייסד 'הפועל המזרחי' ש.ח. לנדוי לנושא אחר לגמרי. הוא עצמו היה בן תורה מובהק וחסיד קוצק, שינק מרבותיו הגדולים את אהבתו לתורה, לארץ ולעם ושמר על רצף המורשת התורנית בישראל. המשתמשים בביטוי זה היום מנתקים אותו מהקשרו ומסלפים את משמעותו המקורית). האמת היא ששורשי הרעיון הציוני-דתי נעוצים בגדולי תורה, תלמידי ר' עקיבא איגר, הרצ"ה קלישר והר"א גוטמאכר וכן הרב אלקלעי, ואח"כ הנצי"ב מוולוז'ין וגדולים רבים אחרים. מומשיך דרכם היה הראי"ה. הוא היה מקורי בכך שבגאונותו שלט בכל המקורות של התורה, שבכתב ושבע"פ, בהלכה ובאגדה, במחקר ובנסתר. הוא המשיך את הרצף של כל גדולי התורה שלפניו ולפני פניו, שמהם ינק באופן ישיר ובאופן עקיף. גאונות אמיתית היא מעצם מהותה תופעה ייחודית, ועם זאת היא גם חלק בלתי נפרד מהרצף של מורשת התורה שבע"פ.

יש אפילו ה'מתהדרים' בכך שייחודה של הציונות הדתית הוא ב'מרד הקדוש' כביכול בגדולי ישראל. האמת היא ששורשי הרעיון הציוני-דתי נעוצים בגדולי תורה, תלמידי ר' עקיבא איגר, הרצ"ה קלישר והר"א גוטמאכר וכן הרב אלקלעי, ואח"כ הנצי"ב מוולוז'ין וגדולים רבים אחרים. מומשיך דרכם היה הראי"ה.

יש המכנים את פורצי הגדר כ'פורצי דרך' כ'תואר כבוד' כביכול. אולם פרצה זו לא מביאה לשום דרך, אלא רק לבלבול. הציבור הנבון לא יודע באמת מי הם מורי הדרך. התוצאה עלולה להביא לאנרכיה. כל אחד עלול ליטול לעצמו סמכות להורות הלכה לעצמו ולאחרים.

(מתוך כרוז, אב תשס"ד)

רבני ירושלים בקריאה לציבור: להימנע מכניסה לכל שטח הר הבית

המועצה
הדתית

הרבנות
הראשית

ירושלים

לשכת הרבנים הראשיים

בע"ה, יד באדיר התשע"ט

אל אחינו כל בית ישראל, אחבי ירושלים ובוספי המקדש

לאחרונה נברה התופעה של כניסת יהודים לשטח הר הבית, והדבר גורם למגשלות רבים ופוגע בקדושת המקום.

הרבנים הראשיים לירושלים, ובכללם מרגן ענקי התורה, הנאונים הראשיים קוק, הרב יצחק ניסים, הרב איסר י. אונטרמן, הרב טוביה יוסף, הרב אברהם שפירא והרב מרדכי אליהו, וכן רבני ירושלים לירושלים, ובכללם הנאונים הרב שמואל סלאנט, הנרצפים פראנק, הרב בעלאל זולמי, הרב שלום משאש והרב יצחק קולין, ובר צדיקים לברכה, הודוירו תמיד את הציבור מעלות להר ונגוע בקצרו.

הרינו מצטרפים לקדמונו, רבני עיריית ירושלים ת"י, ומזוהרים את הציבור כולו להימנע מכניסה לכל שטח הר הבית.

מובן שאין הדר שייך לנוכחים, אך הוא "הר ה" ו"בית אלוהי יעקב", ואין רשות לנוכחים ולא לישראל להיכנס אליו, גם אם איננו יכולים כרגע למנוע הנוכחים. עם זאת, אנו קוראים לממשלה ולכוחות הביטחון לעשות כל שניתן, על פי תהליכה, כדי להפסיק את חילול הקדש הנעשה בהר ציון ששטם.

אנו קוראים לציבור להתחזק בדרישת המקדש ובלמוד הלכותיו, יחד עם שמירת המורא הדרוש למקום מקדשנו. "לא מן המקדש אתה ירא, אלא ממי שצויה על כך".

ובזכות יראת קדושת המקום הקדוש, יערה ד' עלינו רוח ממרום, להעלותנו אל הר מרום הרים. לחזות כבנין בית מקדשנו ותפארתנו, במדרה בימינו אמן.

בזאת באנו על החתום:

הרב שלמה משה עמאר

תראשון לציון רבה הראשי של ירושלים

הרב אריה שמרן

רבה הראשי של ירושלים

12 ירושלים ת.י. 91000 סל' 02-6214840 סקס 02-6214840

12 Herzlvaazolat St. Jerusalem P.O.Box 13 91000 Tel: 02-6214840

E-mail: Harevamar@rabanut.org.il, Ravstern@rabanut.org.il

"תרומם הר מרום הרים"

בית המקדש והר הבית, חלק ב'⁵
הרב צבי ישראל טאו שליט"א

פתיחה

בחלק א' של הדברים⁶ בארנו בהרחבה, ע"פ דברי הרב קוק זצ"ל (להלן "הרב") ומקורות נוספים, שכדי שנזכה להיות ראויים לבנין בית המקדש עלינו לחזק את בנין החיים הלאומיים של האומה, וגם, ובעיקר – לפעול לתשובה רוחנית גדולה בעם, עד שנזכה שתחזור אלינו מדרגת הנבואה. המקדש יבנה רק בשיבת האומה למלוא שיעור קומתה הרוחנית, שתתבטא בכך שבחירי בניה זכו למעלת הנבואה. הנבואה היא זו שתדריך אותנו כיצד ובאיזה מקום בדיוק לבנות את המקדש.

עוד ראינו, שדברים אלו נכונים גם ביחס לכל שטח הר הבית, שקדושתו היא הבסיס לבניין המקדש, ומקום המקדש הינו ביטוי למדרגת חייה הרוחניים של האומה. ולכן פסקו הרב והרצי"ה, ושאר גדולי ישראל בדורות האחרונים, שעד שנזכה להתחדשות הנבואה, אין לפרוץ את הגדר שגדרו דורות ראשונים, ואין להיכנס כלל לכל שטח הר הבית. וכן פסקה גם הרבנות הראשית לדורותיה, שהיא ה'מרא דאתרא' והפוסקת הבלעדית בשאלה כלל-ישראלית כמורה זו.

א. חומרת איסור הכניסה להר הבית

ההבנה שעניינו של הר הבית שייך להופעת קומת החיים השלמה של האומה, אינה ממצה את כל עומק היחס לעניין קדושת מקום המקדש. מתוך דבריהם והנהגתם המעשית של הרב והרצי"ה ביחס להר הבית ולכותל, ניכר כי ישנה הכרה נוספת העומדת ביסוד עמדתם ההלכתית והרוחנית ביחס למקום בית חיינו. אך תחילה נרצה ללמוד, מתוך עיון בדברי חז"ל, על חומרת איסור הכניסה להר הבית.

5 נערך מתוך שיעורים שהעביר הרב בשנים תשע"ו-תשע"ח

6 הובא בגליון 5.

קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה

כניסה להר הבית עלולה לגרום לכניסה בטומאה למקומות האסורים, ולכן עלינו ללמוד את גודל חומרת עוון טומאת מקדש וקדשיו, הנלמד מדבריו של רבי שמעון בר יוחאי בתוספתא (שבועות א, ב):

"היה רבי שמעון אומר קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה" - כולל שלוש העבירות החמורות: עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות!; וראיה לכך - "שכל עבירות שבתורה מתכפרות בשעיר אחד" - דהיינו, שעיר המשתלח לבדו, "וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בל"ב שעירין" - במניין זה כלולים שעירי ראשי חודשים ושעירי הקרבים בקרבנות המוספים במועדים, ובכללם השעיר הפנימי של יום הכיפורים - שכולם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו.

רבי שמעון מסיים את דבריו בראיה מפסוק (יחזקאל ה, יא): **"שנאמר 'לכן חי אני נאם ד' א-להים אם לא יען את מקדשי טמאת בכל שקוציך ובכל תועבתיך', קשין הן שקוצין ותועבות שעשית, וטומאת מקדש וקדשיו קשה מכולן"**. נראה שרבי שמעון מפרש שהאות ב"ת במילים **"בכל שקוציך ובכל תועבתיך"** אין פירושה 'על ידי', אלא פירושה כמו במילים 'הישר באדם', דהיינו, הישר מכלל בני האדם. ר"ש מפרש שמכיוון שבכלל 'שקוציך ותועבתיך' כלול גם החטא של 'את מקדשי טמאת' - חטא חמור זה הוא הגורם לחורבן.

דבריו של רבי שמעון אינם סותרים את דברי הגמרא (יומא ט, ב) שבית ראשון נחרב בגלל חטאי עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. חטאי הדור בשלוש העבירות החמורות היו ראויים להחריב את בית המקדש, אך כל עוד לא חטאו בטומאת מקדש וקדשיו נהג הקב"ה באריכות אפיים ונמנע מלהחריב את ביתו, זאת מפני שכל עוד ישנה הכרה ברורה בכך שבית המקדש הוא מרכז החיים של האומה, וגם החוטאים שומרים על קדושת המקדש בטהרתו וְיִרְאִים מקדושתו, מתוך ידיעה כי מקום המקדש הוא פסגת חיי האומה, אז ישנה יכולת לתקן את הקלקולים. **כאשר האומה כולה וגם החוטאים שבה מתייחסים בהערצה וביראה אל מקום המקדש, יש תקווה כי דבר זה יביא אותם במוקדם או במאוחר להיות שייכים אל הגודל הנשגב של הקודש.** אמנם, כאשר 'את מקדשי טמאת', והיחס למקום הקדוש ביותר נפגם, אז אבדה כל תקווה ומוכרח החורבן לבוא, כפי שמתואר בהמשך הפסוקים: **"ואתנן לחֶבְרָה ולחרפה בגוים אשר סביבותיך לעיני כל עובר"**. דברים אלו היו מרגלא בפומיה⁷ של רבי שמעון, אף שחי אחר חורבן בית המקדש, משום שמצות מורא המקדש שייכת גם בחורבנו.

7 את הלשון 'היה אומר' מפרש הרע"ב (אבות, א, ב): **"כך היה מרגלא בפומיה תמיד"**. אם כן, מימרא זו מהווה יסוד מרכזי בתורתו של רשב"י.

פגימה בקדושת מקום המקדש

גם מדברי הרב ניתן ללמוד עד כמה חמורה הכניסה להר הבית, העלולה בקלות לגרום ל'טומאת מקדש וקדשיו'. כאשר הברון רוטשילד, שהיה בעל זכויות גדולות בבניין הארץ, נכנס להר הבית בשוגג, כתב על כך הרב זצ"ל: "ליבי נמחץ מאוד, מפני חילול ה' של היותו במקום המקדש, וביותר על מה ששום איש לא העיר אותו שהוא דבר האסור. פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מיליונים של ישובים מעשיים..." (אגרת תרע"ז).

כלומר, אומר הרב - כל הכסף הרב שתרם לבניין א"י לא שווה לעומת פגימה אחת, של כניסה פעם אחת בשוגג למקום המקדש! לבנות את א"י ולפתח את ההתיישבות, שזה דבר גדול מאוד, כל זה כאן נחשב לעומת פגיעה במקום המקדש⁸. כי כל א"י נחשבת כחול לעומת מקום המקדש⁹. כל קדושת הארץ יונקת משם (כפי שנראה בהמשך). לכן כל אחד שנכנס להר הבית, מזיק לרבים, פוגע באחיותנו בארץ.

התבטאותו זו של הרב מוכה עד כמה הכרת ערכו הנשגב של הר הבית והזהירות מפגימה כלשהי בקדושתו, צריכות להיות חזרות בלב. האם אנו עוסקים בסוגיית הר הבית והמקדש מתוך עמדה נפשית זו? האם הנכנסים להר אינם חוששים מכך שההכרעה להיכנס ל'מקומות המותרים' בהר, על פי מחקרים, אינה מזויקת בתכלית (והרי ישנם ספיקות רבים במחקרים השונים)? ואף הסוברים שהם יודעים בוודאות את גבולות העזרה, האם הם אינם חוששים שכניסתם תכשיל את הרבים בכניסה למקומות שבהם יש חיוב כרת, והדבר עלול לפגוע ולגרום לאומה נזק גדול העולה על ערכם של 'מיליונים של ישובים מעשיים'?

ב. 'זמקדשי תירא'

מתוך ההבנה של גודל החומרה ההלכתית של עוון טומאת מקדש וקדשיו, נרצה להתבונן כעת מהו היחס - הנפשי והמעשי - הנדרש מאתנו כלפי הר הבית.

בפסוקי התורה (ויקרא יט, ל; כו, ב), בולט מאוד שהגישה הראויה כלפי המקדש היא תחושת מורא - "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו". וכך היה הדבר בולט אצל רבנו הרצ"ה ביחסו לכותל המערבי. רבנו, כמו מרן הרב זצ"ל, היה מקפיד לא להכניס את אצבעותיו בין אבני הכותל.

8 הרמב"ם (הל' ת"ת א, ט): "וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בתי כנסיות". ובספר 'אורות הרמב"ם' (נדפס ב'לאורו' עמ' קצח) - אומר על כך הרב זצ"ל: "נקט לשון רבים ב'בתי כנסיות' ולשון יחיד ב'בית המדרש', להורות דכיון דק"ל דקדושת ביהמ"ד חמורה, מותר למכור אפילו כמה בתי כנסיות כדי לקנות בית מדרש אחד!... והוא הדין כל מדרגה שהיא עליונה, אפילו הריבוי של התחתונה אין לה דמיון עמה". ע"פ דברים אלו ניתן גם להבין את הדברים החריפים שבאגרת, כי בקדושה - לעולם האיכות מכריעה יותר מהכמות. יסוד זה מתבאר במקומות רבים בדברי הרב.

9 עי' בשמונה קבצים, קובץ ו, סע' קצג; קובץ ח, סע' פו.

כשהיה מנשק את אבני הכותל, היה מחפש אבנים בולטות ואותן היה מנשק. כאשר מישהו אמר ש'קפץ' להתפלל בכותל, נזף בו הרצי"ה: "וכי לכותל 'קופצים'!?" הרצי"ה היה חוזר רבות בשיעוריו על כך שנצרכת התכונות מיוחדת לפני שהולכים לכותל. כאשר היה מגיע לכותל, היה רועד בחרדת קודש. אם זהו היחס כלפי הכותל המערבי, על אחת כמה וכמה שעלינו לנהוג במלוא היראה כלפי מקום המקדש.

מצוות 'מורא מקדש'

בספר המצוות (מצווה כא) מונה הרמב"ם את מצות מורא מקדש, וכך הוא כותב: "היא שצונו לירא מן הבית הזה הרמזו אליו **מאד מאד עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה**.. וזה חובה תמיד ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבו... ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש". מצות 'מורא מקדש' קיימת לעולם, והיא דורשת מאתנו להתאמץ מאוד עד שנגיע למצב '**שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה**', ומתוך כך נזכה להתקרב באמת אל הר בית ד'.

לא רק מצות 'ומקדש תיראו' מלמדת אותנו על יחס היראה הנדרש כלפי הר בית, אלא אף כל דיני טומאה וטהרה. ב'מורה הנבוכים' (ג, מז) מבאר הרמב"ם שכל דיני טומאה וטהרה נועדו לקבוע בנו את ההערצה למקדש:

"כבר בארנו שהכונה כולה היתה במקדש להתחדש בו התפעלות לבא אליו ושיירא ויפחד, כאמרו 'מקדש תיראו', וכל דבר נכבד - כשיתמיד האדם לראותו - יחסר מה שבנפש ממנו וימעט מה שהיה מגיע בגללו מן ההתפעלות. כבר העירו חז"ל על זה הענין ואמרו שאין טוב להיכנס למקדש בכל עת שירצה. ומפני שהיתה זאת הכונה, הזהיר השם יתברך הטמאים מהכנס למקדש עם רוב מיני הטומאות, עד שכמעט שלא תמצא אדם טהור רק מעטים, כי אם ינצל ממגע נבלה לא ינצל ממגע אחד משמנה שרצים הנופלים תמיד בבתי ובמאכלים ובמשקים, והרבה פעמים ירמסם האדם דרך הליכתו, ואם ינצל מזה לא ינצל ממגע נדה או זבה או זב או מצורע או משכבם... ויהיה זה כולו (-ריבוי דיני הטומאה, הגורמים שלא נוכל לעלות בכל עת אל הקודש) סיבה להתרחק מן המקדש ושלא ידרכו בו בכל עת... באלו הפעולות תתמיד היראה ויעיג ההתפעלות המביא לכניעה המכוונת".

יראה הבאה מתוך ריחוק

בתשובה הארוכה (משפט כהן סימן צו, עמ' רג) שכתב על איסור הכניסה להר הבית, לאחר שהזכיר את דברי הרמב"ם האלו, מאריך הרב בענינה של מצות מורא מקדש:

"ע"י מה שאנו נזהרים מלהתקרב בהיותנו טמאים אל המקום הקדוש הרינו מקיימים מצות מורא מקדש, והוא יותר יקר מאותה היראה הבאה בדרך קירוב בעת שאין אנו מוכשרים לו".

ישנם דברים שהם במדרגה נשגבה מאתנו. אם ננסה להתקרב לדברים נשגבים על ידי שנמקך אותם, איננו מתקרבים אליהם באמת. דווקא על ידי הריחוק וההבנה כי ישנן מדרגות שאיננו שייכים אליהן לפי מצבנו כעת, דווקא אז נוצר היחס הנכון.

על מנת לבאר את סברת ה'קירוב הבא מתוך ריחוק' מביא הרב דוגמא מענין אחר: לכאורה היינו מצפים שכדי להתקרב לד' תצווה אותנו התורה להזכיר שם שמים כמה שיותר. אך אנו רואים בדיוק הפוך:

"ומצינו יחש הקדושה והכבוד ע"י הרחקה ושליטת קירוב, כהא דתמורה (ד, א) שרצה לומר אזהרה למוציא שם שמים לבטלה מאת ד' אלהיך תירא... ואין אנו אומרים שתהיה היראה ע"י התקרבות הזכירה, להזכיר את ד' בתדירות, אלא ע"י הזהירות מלהזכירו לבטלה. וכ"כ גדול הוא כח הזכרון של הכבוד והמורא של הקדושה, שבא דוקא ע"י שליטת הקירוב וע"י ההרחקה, שמתוך יראת הרוממות והכבוד, עד שאת השם הקדוש בעצמו, שם העצם, הרי אסור לנו להזכיר כלל חוץ למקדש... וא"כ כל יסוד המורא משתרש בלבבנו דוקא ע"י ההתרחקות ואי - ההזכרה, שזה מורה לנו שאין אנו מוכשרים למעלה עליונה זו של הזכרת השם הקדוש".

כאשר אנו ניגשים לחקור נושא מסוים, להבינו ולעמוד על עניינו - אנו משתדלים לקרבו אל שכלנו ואל לבנו כפי האפשר. ככל שנצליח להתקרב אל הדבר הנלמד - להבינו בסברה, לחוש שהוא צודק ומתיישב על הלב, כך תגדל אצלנו תחושת ההשגה. אמנם, במה דברים אמורים? בדברים השייכים למדרגת חיינו ההווית ושחוסר ידיעתנו אותם אינו נובע מריחוקם מאתנו באופן מהותי. אך בדברים הרחוקים מאתנו מהותית, מחמת שייכותם למדרגת חיים אחרת לחלוטין (כפי שהתבאר באריכות בחלק הקודם) - ההפך הוא הנכון. הידיעה כמה רחוקים הם מאתנו, נשגבים מדעתנו ולא מתיישבים בלבנו הצר והקטן - דווקא היא מאפשרת לנו מגע כלשהו עם הדברים. זוהי נקודה יסודית ועמוקה מאוד, המתבארת במקומות רבים בדברי הרב. ממשיך הרב ומבאר, שהדברים נכונים גם לגבי מצות 'מורא מקדש':

"והכי נמי אין פלא אם תחת להתנהג עם המקום הקדוש בדרך גסות וכניסה של טומאה, שהיה בלא ספק מתנהג כך אם לא הי' איסור להכנס בו בטומאה בזה", הרחיקו אותנו חז"ל מלהתקרב אליו, אפי' לשם רנה ותפלה, שאין הריוח הזה כלום לגבי ההפסד של גסות הלב במקום המקודש הזה. והננו עומדים ביראה מרחוק ומצפים לחסד ד' שישוב ירחמנו ויאר לנו באור גאולה שלמה, שנזכה על ידה לטהרה גמורה, באופן שנוכל להתקרב לבית תפארתנו בכל מדת הקדושה הראוי' לו".

הרב מלמדנו כי מצוות מורא מקדש בדורנו מתקיימת על ידי ההתרחקות והעמידה באימה ופחד לפני הכותל המערבי. כל אדם הבא להתפלל בכותל, עליו לכוון שבזה שהוא אינו עולה להר הבית, אלא עוצר ומתפלל אל מול הכותל המערבי, בכך הוא מקיים את מצוות מורא מקדש. היראה אינה רק דבר שלילי אלא היא גונזת בתוכה הכרה עמוקה וגדולה היודעת את הגודל שבמדרגת המקדש, ומתוך כך היראה יוצרת את היחס הנכון בין חיינו ההווים ובין מדרגת המקדש. בזמן שישראל יושבים על אדמתם והמקדש עומד על תלו, קדושת המקדש מופיעה בצורה ממשית - בעבודת הקרבנות. אמנם, מזמן חורבן בית-מקדשנו, במה מתבטאת קדושת המקדש? מלמדנו הרב כי האומה קבלה על עצמה שלא לעבור את הכותל המערבי. רק דרך העמידה מול הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו, אנו יכולים להיפגש במעט מן המעט של

קדושת הר הבית. "ודוקא ע"י הריחוק יכנס הגודל והמורא בלב".

כעין דברים אלו כתב הרב זצ"ל גם באגרת תתעה (ובמקומות נוספים):

"לא תשכחו לקדש את מקום-המקדש, באותה יראת הכבוד הגדולה, שכל כלל ישראל כולו בכל הדורות מקדש אותו מזמן חורבן בית-מקדשנו, להיזהר מלדרוך על המקום הקדוש, יותר מהגבול המסומן... טמאי-מתים אנחנו, ועד הזמן אשר תבוא טהרתנו, בעת אשר הישועה השלמה תופיע, אין אנחנו דורכים במקום הקודש, רק עומדים אנחנו באימה ופחד לפני 'הכותל המערבי', ושם שופכים את לבנו, את הלב הישראלי". בדרך זו הדריכו אותנו הרב והרצי"ה, ובדרך זו נהגו כל ישראל בדורות האחרונים.

'ושם נעבדך - ביראה'

שאלה: האם העלייה להר הבית סותרת את מצות היראה? ישנם הטוענים כי הם מחמירים לפי כל השיטות השונות בעניין מדידת גבולות הר הבית, והם נכנסים רק למקומות המותרים לכל הדעות, ורק באופן הראוי ע"פ ההלכה?

תשובה: מתוך גודל המורא וההכרה כמה אנו רחוקים מגדלותו הנוראה של המקום הזה - קבלה האומה על עצמה, ע"פ חכמי הדורות והרבנות הראשית לדורותיה, שלא להסתמך על סברות, מדידות ואומדנות ביחס להר הבית. עלינו לנהוג כשיטה זו לא רק בתורת חומרה אלא מעיקר הדין. בזה ורק בזה אנו מתמלאים געגועים למדרגת חיינו האמתית והשלמה, ורק בכך אנו מתקרבים אל הקודש באמת.

ניתן להוסיף וללמוד על היחס הראוי למקום המקדש מתוך דבריו של הרב ז'ולטי, רבה של ירושלים, בספרו 'משנת יעבץ' (אורח חיים, סימן מז אות ה). הרב ז'ולטי מדייק מדברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ז, ז) כי אע"פ שבכל התורה כולה ניתן לפשוט את הספקות המתעוררים לאדם על פי הכללים המוזכרים בש"ס ובפוסקים, מכל מקום ביחס לעניין המקדש אין הדבר כך, מפני שמצוות מורא מקדש מחייבת אותנו להכריע את ספקותינו לחומרה, מחמת יראתנו הגדולה מפגימה כלשהי במקום המקדש.

בשנת תרכ"ה נערכו מדידות הקרובות מאוד [בדיוק של מספר ס"מ] אל המדידות שנעשו בימינו, אך מצוות מורא מקדש הביאה את חכמי הדורות שלא להתחשב כלל במדידות השונות. הרב והרצי"ה ידעו והכירו היטב את מידות הר הבית ואת המחקרים השונים, אך הם פסקו והורו כי ביחס להר הבית 'לב הסוגיה' הוא מצוות מורא מקדש, ולכן הם לא היו מוכנים לשמוע כלל את הסברות וההשכנויות השונים. כל הסברות וכל השיקולים הרוחניים, ההלכתיים והפוליטיים אינם שווים ערך ל"פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו".

'מה נורא המקום'

שאלה: האם בעמידתנו בכותל המערבי למרגלות הר הבית איננו מסתפקים במועט ומפסידים

מדרגות רוחניות שיכולנו לקנות על ידי העלייה והתפילה בהר הבית?

תשובה: הרב הירשנזון העלה לפני הרב זצ"ל הצעה להקים בית כנסת בהר הבית, אך הרב שלל זאת (אגרת תתקצד). אדם העולה ומתפלל בהר הבית אינו מוסיף קדושה בעם ישראל, אדרבה, להיפך, פוגם הוא במצוות מורא מקדש, ומרחיק הוא את הקדושה ממנו ומכל ישראל. וכדברי הרב בתשובה הנ"ל: "הרחיקו אותנו חז"ל מלהתקרב אליו, אפי' לשם רנה ותפלה, שאין הריוח הזה כלום לגבי ההפסד של גסות הלב במקום המקודש הזה".

המצות-עשה היחידה שביכולתנו לקיים בימינו ביחס לכניסה להר הבית היא מצות מורא מקדש. יתירה מזאת, כל מהותו של הר הבית היא יראת ד'. בסיום תפלת שמונה עשרה אנו מבקשים מז' ש"יבנה בית המקדש במהרה בימינו... ושם נעבדך ביראה...".

המקום הראשון בתורה בו מוזכר יחס היראה בקשר למקום המקדש הוא בפרשת חלום יעקב. אחרי שיעקב 'פוגע במקום' ולן שם, הוא חולם חלום נשגב ונעלה במיוחד. בחלומו הוא חווה את התכנית האלוקית כפי שעתידיה להתגלות במהלך ההיסטוריה כולה. צופה הוא את מצביה השונים של האומה, בעלייתה וברידידתה, ואת השגחת ד' שאינה סרה ממנה. בתום החזון, מספרת התורה (בראשית כח, טז): "ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי". ומבאר רש"י שם: "שם ידעתי - לא ישנתי במקום קדוש כזה". מה פשרה של אמירה זו? הרב חרל"פ (מי מרום חלק ה, עמ' ע) מבאר את הדברים בצורה נפלאה השייכת מאוד לענייננו:

"בא וראה כמה גדול ונשגב הוא ערכה של השגת יראת ד', הרבה יותר ויותר מכל החמדות היותר נפלאות. שהרי אחרי שיעקב אבינו זכה לכל החזון הנפלא הזה, בכל זאת לא שם לבבו לכל זה, אלא דאג בעיקר, שאילו היה יודע היה מתאפק, מצד יראת ד', מלישן במקום הזה, ומי יודע אם בהקין היה זוכה לכל המראה הנפלא הזה. לפי שגרעין אחד של יראת ד' גדול ונשגב מן הכל, מכל ההבטחות ומכל המראות. מה נורא הדבר הזה למעמיק".

יעקב אבינו תמה על עצמו: 'כיצד ישנתי במקום קדוש כזה? מתוך חרדתו על פגימתו ב'מורא המקדש', יוצאת מפיו הקריאה: "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה". הוא משיג כי במקום קדוש זה ישנה סגולה לרומם את חיינו אל מדרגת היראה, ולכן מוכן הוא לוותר על כל השגותיו, ובלבד שלא לפגום בקדושת המקדש - 'מה נורא הדבר הזה למעמיק!'.
כניסה להר הבית מחלישה את אחיזתנו בו

שאלה: האם מתוך יחס היראה איננו עלולים לאבד את השליטה בהר, מפני שאויבינו מנסים לדחוק את שליטתנו על ההר, ולכן חובה עלינו להפגין נוכחות בהר מ'דין כיבוש'?

תשובה: סברה זו נכונה ביחס לשאר חלקי ארץ ישראל - מקום שלא מתיישבים בו ולא מפריחים אותו, עלולה אחיזתנו במקום להחלש. אך שיקולים ביטחוניים אלו אינם יכולים כלל להכריע את היחס הנכון לסוגיה נשגבה זו של הר הבית. ההשוואה בין מקום המקדש ובין ארץ ישראל היא

טשטוש ההבחנה הראויה ביניהם. הר הבית ייכבש על ידי האומה כולה, אך לא באופן שיפגע אפילו בכהוא זה במדרגת היראה שהאומה קבלה על עצמה ביחס להר הבית. אם חפצים אנו לזכות להיות קשורים אל מקום המקדש עלינו לחזק את ההערצה והקשר של האומה כולה להר הבית, ומתוך כך נהיה ראויים לכך שהבעיות המדיניות יסתדרו. את החולשה והרפיון הקיימים ביחס אל הר הבית לא נתקן באופנים העלולים למעט את יחס היראה של האומה אל מקום מקדשה ולגרם אפילו ל'פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו'.

גם בתקופת רבנו הרצ"ה היו טענות שההימנעות מכניסה להר הבית גורמת להחלשת ריבונותנו עליו, ועל כך כתב הרצ"ה¹⁰: "בענין הר-הבית - כל החומרה הגדולה ההלכתית, של איסור הכניסה אליו... איננה נוגעת פוגעת וגורעת, במשהו בערך הבעלות הקנינית שלנו על שטח המקום הקדוש הזה... גם אם אנחנו נזהרים בכניסה שמה, כפי מדת ההלכה, גם בתוך-כך ומתוך-כך קבועה וקימת בכל תקפה בעלותנו על כל שטח-המקום הזה..."

הרצ"ה אומר דברים ברורים - שמירה על קדושת הר הבית ומוראו היא המהות של המקום, והיא הנותנת לנו את הזכות, השייכות והבעלות על המקום. לא ע"י שנסתובב ונטייל שם נחזק את ריבונותנו על ההר. אדרבה, כניסה להר הבית וחילול קדושתו מחלישים את אחיזתנו בהר. דווקא בגלל שנכנסים ועושים את המקום זול יש ל'קליפות' יותר שליטה במקום הזה.

הטענה 'וכי ערבים יעלו ואני לא אעלה?' זו לא סברא של קודש. וכי בגלל שהערבים מחללים אותנו, גם אנחנו נחלל אותנו?! לצערנו 'שועלים הילכו בו', שועלים הולכי ארבע, ושועלים הולכי שתיים. אך כשיהודים נכנסים זה הרבה יותר חמור¹¹. הנוכרים והשועלים אינם מבינים את ערכו של מקום המקדש, והם גם לא יכולים לחלל את קדושתו. אין בשבע מצוות בני נח מצוה שלא להיכנס למקום המקדש. אמנם עלינו לשמור שהנוכרים לא יכנסו לשם, אבל בזה שאתה עולה אתה לא מונע אותם מלהיכנס.

ג. הערצת מקום המקדש – הכח המניע את כל ישוב הארץ

הרב כותב (שמונה קבצים ז, רטו):

"בנין האומה והארץ לכל ערכיהם, צריך שיבוא מכוחה של ההערצה, באותה המידה של הגדלות של החשיבות הראויה לישראל. יותר מכל המעשים, הכח הפועל הוא התוכן המעריץ את המטרה". בדרך כלל אנשים מתפעלים בעיקר מהכוחות המעשיים שפועלים ובונים את המדינה ואת הצבא ואת הארץ, אך הרב מלמדנו שהכח הפנימי, הכח המניע את כל הכוחות המעשיים, הוא ההערצה - ההכרה בחשיבות ובערך של הדברים. כשיש הערצה יש מסירות נפש והשקעה

10 לנתיבות ישראל ב עמ' רפא.

11 על היחס בין הנזק של מעשינו למעשי הגוים ע"י בספר נפש החיים (א, ד). דבריו הובאו בהרחבה בחלק הקודם.

ומרץ לפעול ולעשות, ואם אין הערצה לא יועילו כל האמצעים המשוכללים ביותר. ההערצה היא כמו כח החשמל, שבלעדיו אין משמעות לחוטי החשמל.

"וההערצה של האומה, וההערצה של הארץ, מוכרחת היא לבוא מתוך הקודש ומיסוד הקודש. הערצה של חול איננה הערצה, ואין בידה ליתן נשמה לתחיה". כל חפץ החיים והבנין של האומה והארץ נובע ממגמת הקודש של ישראל בעולם, ולכן הכח הדוחף את כל הכוחות המפעליים הוא דווקא הערצת הקודש. כל ההצלחה של המפעל הציוני - בבנין הארץ, בעליה, בהתישבות, בצבא, בשגשוגה של המדינה - הכל בא מכח זה שיש אנשים בישראל שמלאים בהערצת הקודש, ובהערצת המקום הקדוש הזה, שהוא ליבה ותכליתה של כל התחיה הלאומית¹².

בעומק הנשמה של כל יהודי מונחת הערצה לשלמות חיי הקודש המתגלה במקדש, ובאמת, ההתעוררות לבניין הארץ, אף בלא יודעים, נובעת היא מכוח הערצה זו. הרב ממשיך ומבאר שם, שאנשי "פ" שהפועלים עצמם אינם יודעים זאת, ואף מנכרים לזה - זה פועל ע"י קישור הנשמות של כל ישראל. ציפיית הישועה של שלמי אמוני ישראל, החיים חיי קודש, השומרים את דבר ד' בהליכות חייהם, ברגשי לבם ובחפץ רוחם - נובעת היא מתוך הכרת הקודש. זה מה שמסתתר וסמוי בכל הקשר לארץ ישראל.

ההערצה שאנשי הקודש מעריצים את המקדש, וגם את הר הבית, היא הכח המניע ומחיה את בנין האומה והארץ, ואם ההערצה הזו נחלשת - הכל נחלש. ההערצה של הר הבית היא ההכרה שמפני גודל קדושתו אין אנחנו ראויים עדיין להיכנס בו, ההכרה כמה צריכים אנחנו להתקדש ולהתרום עד שנהיה ראויים אליו. אנשי הקודש הנושאים בקרבם את הערצת הקודש הם לב האומה, ומכוחם שואבת האומה כולה את כוחה וגבורתה. אך כאשר אנשי הקודש אינם שמים על לב, ופוגמים ב'מורא מקדש', דבר זה גורם לחולשה לאומית גדולה אצל המון העם, וגורע את כבודו בעיני האומות.

פגימה במקום המקדש גורמת לאבדן כבודו הלאומי

בדברי התוספתא שהוזכרה לעיל, שטומאת מקדש וקדשיו קשה מכל עברות שבתורה, הביא רבי שמעון ראייה מהפסוק: "לֹכֵן חַי אֲנִי וְנָאָם ד' אֱלֹהִים אִם לֹא יַעַן אֶת מִקְדָּשִׁי טָמְאָת בְּכָל שְׁקוּצִין וּבְכָל תּוֹעֵבֹתֶיךָ, וגם אני אגרע ולא תחוס עיני וגם אני לא אחמול". הרד"ק מבאר "אני אגרע - כמו שגרעת את כבודי בשומך השקוצים, כן אגרע אני כבודך ותהיה נקלה בעיני אנשים זרים ויעשו בך שפטים".

כאשר שם ד' נקרא עלינו - הגויים יראים מפנינו, אך כאשר אנשים יראי שמים גורעים את כבוד מקום המקדש - כבודו נגרע בעיני האומות. כאשר מאבדים את תחושת 'מורא המקדש' בכך

12 שמונה קבצים א, תרמח: "הכח המחיה את נשמת ישראל היא העריגה הנפלאה לבנין בית המקדש ולהחזרת כבודו בתכלית שלמותו האידאלית המקוה... ובנקודה עליונה זו גנוז כל עז החיים של קישור האומה לארץ ישראל..."

שמשווים את המקדש לשאר ארץ ישראל ונוהגים בו מנהג חולין, על ידי שעולים אליו על מנת 'להראות נוכחות' – אזי הקב"ה גורע את כבודנו, ואנו נעשים מזולזלים בעיני אחרים. רק ע"י "נורא אלקים ממקדשיך" – זוכים ל"א-ל ישראל הוא נותן עז ותעצומות לעם"¹³.

לדאבוננו, יש היום פירצה נוראה בכניסה להר הבית. הכניסה להר כפי שנעשית היום רחוקה מאד ממידת היראה הנדרשת למקום עליון ונורא זה. רבים מהעולים אינם נוהגים במורא-מקדש כראוי. עליה בתערובת המינים, הפעלות לילדים בהר הבית, יש הנכנסים בלבוש של פריצות וכו'. רבים מהעולים אף מסתדרים ומצטלמים בהר כמו בתמונת מחזור. כמה רחוקה התנהגות זו ממורא מקדש! עומדים לפני ד', בהר קדשו, והראש עסוק בכך שתהיה תמונה יפה כמזכרת להראות לחברים! האם ליד ארון הקודש בבית הכנסת היו מעיזים להצטלם כך?! כל זה נעשה בהפקרות, בקלות ראש, אנשים יראים טועים ונכשלים בדבר הזה.

רואים היום לצערנו כמה צדק הרב זצ"ל כשכתב (בתשובה הנ"ל) שכל עוד האומה איננה במצב רוחני המתאים למדרגת בית-המקדש, כניסה להר תהיה "בדרך גסות וכניסה של טומאה, שהיה בלא ספק מתנהג כך אם לא היה איסור להכנס בו בטומאה בזה"ז". זוהי צרה נוראה, זילותא גדולה וחילול הקודש נוראי. עלינו להזדעזע מזה. זוהי פגיעה אנושה בעם ישראל ובערך האמיתי של המקום הזה. עוסקים פה בדבר שנוגע לציפור נפשה של היהדות.

לשקם בקרבנו את היחס למקדש

כפי שראינו, כל אחיזתנו בארץ תלויה ביחסנו למקדש, במורא מהרוממות העליונה של קדושת המקדש. ולכן מי שעולה להר הבית לא בעצמו בלבד הוא פוגע, שעובר על ספק כרת, אלא בכולנו הוא פוגע, כי עצם זה שמתרגלים לכך שאנשים עולים להר זה יוצר זילות בנפש, כאילו זה מקום ככל המקומות, שהולכים אליו, ו'קופצים' אליו, ומצטלמים בו. גם אם אתה לא עולה, והחברים שלך לא עולים, המציאות הזאת, והפרסומים והתמונות האלו, מחלישים את ההערכה בכולנו, וכל פגימה וירידה, אפילו במעלה אחת, בהערצת הקודש של אנשי הקודש, פוגעת בכל החזקת העמדה שלנו בארץ ישראל. הדרך שבה אנחנו מעמיקים ומבטיחים את אחיזתנו בארץ, היא בכך שאנחנו שומרים על קדושת מקום המקדש כראוי. לכן הרב זצ"ל היה מפרסם לפני כל חג את האיסור לעלות, כדי שלא יכשלו.

וכן כל גדולי ישראל הלכו בדרך זו. לדוגמא, הגרש"ז אויערבך זצ"ל היה משלם מכיסו הפרטי עבור שומר שעמד בשער המוגרבים והזהיר אנשים שלא יכנסו להר הבית. מדוע עשה כך, הרי הוא עצמו לא היה נכנס לשם? אלא שמלבד ש'כל מי שיכול למחות ולא מוחה נתפס באותו עוון' (שבת נד, ב), יש פה חטא הקהל, קלקול שמוזיק לכל האומה, ונוגע לכל אחד ואחד מאתנו. "ומקדשי תיראוי" – זו משימה שמוטלת על כולנו.

לכן יש להפיץ, להסביר ולהזהיר את חומר האיסור. זה כל כך חיוני לאומה. כל יהודי שאפשר לפקוח את עיניו, למנוע אותו מלהיכנס לשם, זה דבר חשוב מאוד, זה מרומם אותו ליחס הנכון למקום הכי קדוש, שזה המקור לכל יחס הקדושה לא"י כולה. הסברת האיסור חשובה לא רק בשביל הנכנסים להר, להפרישם מהאיסור החמור, אלא גם בשביל כל אחד ואחד מאתנו, עלינו לשקם בקרבנו את הערצת המקדש, שקדושת המקום, גדולתו וכבודו יהיו מושרשים בלבנו וספוגים בוורידים שלנו. ככל שאנחנו מתחזקים בהערצת המקום הקדוש הזה כך אנו מוסיפים חיים ועז לכל מפעלי התחיה הלאומית, ומתקנים את הנזק הנורא שנעשה ע"י הזילות של הכניסה להר הבית.

ההתקרבות בדורנו אל הר הבית היא דרך העמידה מול הכותל המערבי, אשר ממנו לא זזה שכינה מעולם (שמות רבה ב, ב). דווקא דרך התפילה בכותל - תזכה האומה כולה לבניין המקדש. רבי יונתן אייבשיץ כותב (תפארת יונתן בראשית ב, ד) כי "בחורבן בית המקדש... נשתייר קצת כותל מערבי, וממנו יתייסד הבית האחרון" (וכעין זה ברמח"ל). עלינו לרומם את עמידתנו למרגלות הכותל, ולהתפלל שם באהבה וביראה. עלינו לפעול ולעבוד בכל כוחנו למען תשובת הדור, ששם ד' יהיה נקרא עלינו, ומתוך כך יתפתח יחס היראה הראוי להר הבית. רק מתוך כך נזכה לבניין שלם, במהרה בימינו אמן.

**"אסור לכל אדם להיכנס לשטח הר הבית, כיון
שלא נתבררו הגבולות של השטח המקודש, ואין
לנו טהרה בימינו, והוא - מהאיסורים החמורים,
הקיים עד ביאת משיח צדקנו."**

**(החלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל בנשיאות הרב
שפירא זצ"ל והרב אליהו זצ"ל. כ"ד בשבט תשמ"ו)**

בצל ההר הדים חוזרים לגליון הקודם

בגליון הקודם פרסנו בהרחבה את דבריו החריפים והברורים של מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל כנגד כניסה להר הבית בזמן הזה. הבאנו את דבריו שפרסם בספריו ובכרוזים, הקלטות משיעורים שנתן ותשובות שענה, וגם עדויות מבנו וכמה מתלמידיו הקרובים ביותר.

בעקבות הדברים היו שכתבו כנגדנו שהתעלמנו ממכתבים שכתב הרב בשנים תש"מ-תשמ"ג, שמהם עולה שהרב אליהו תמך בהקמת בית כנסת בהר הבית.

הסיבה שהתעלמנו ממכתבים אלו היא שראינו לנכון להציג את דעתו של הרב אליהו זצ"ל כפי שהוא עצמו בחר להציג את דעתו, והרב עצמו בחר להתעלם ממכתבים אלו, כדלהלן.

המכתבים הנ"ל נכתבו ע"י הרב בשנים תש"מ-תשמ"ג, בהיותו דיין בבית הדין הגדול. אך אחר כך, בעשרת שנותיו כרב הראשי לישראל ובכל שבע עשרה השנים שאחר כך, לא חזר הרב על קריאתו לבנות בית כנסת בהר, ואף שנשאל פעמים רבות על הכניסה להר ועל הצורך בחיזוק הריבונות, ענה רק שאסור באופן מוחלט לעלות להר הבית.

יתרה מזו, כפי שהבאנו בגליון הקודם, בהיותו רב ראשי קרא הרב אליהו לבנות את בית הכנסת דווקא **מחוץ להר הבית**, אך שיתנשא ויהיה גבוה מעל רחבת ההר, הן מצד כבוד ישראל, והן מצד חיזוק ההשתוקקות לבנין המקדש.

והנה בדברים שכתב בשנת תשס"ח, כשנתיים לפני פטירתו, בחר הרב עצמו להזכיר דווקא את הצעתו לבנות את בית הכנסת מחוץ להר, ולהתעלם מהצעתו המוקדמת יותר לבנות בית כנסת בהר. כך כתב הרב בהערותו בספר שו"ת הרב הראשי (תש"ן-תשנ"ג עמ' 26): "מועצת הרבנות הראשית החליטה שאסור להיכנס כלל להר הבית... הסיבה לאיסור זה, כי אין אנו יודעים את הגבולות המדויקים של הר הבית המקודש... **בזמנו הצעתי לבנות בית כנסת לא בשטח הר הבית ממש, אלא מחוץ לחומה בצד מזרח, במקום גבוה שיראה למרחוק**".

הצגת דעתו של הרב אליהו זצ"ל כפי שהוא עצמו בחר להציגה היא אמת מוחלטת, ואילו הצגת המכתבים שכתב כשלושים שנה לפני פטירתו, תוך התעלמות מכל מה שכתב ואמר אחר כך, כפי שנעשה בפרסומים שונים, היא סילוף מוחלט של דעת הרב.

כהשלמה לדברים אנו מביאים את מאמרו של הרב זלמן קורן שליט"א, המבהיר שגם לפי המכתבים הנ"ל הרב אליהו אסר לחלוטין את הכניסה להר כפי שהיא נעשית היום:

מי יעלה בהר ה'

הרב זלמן קורן שליט"א /

**על סילופים הנוגעים להתכתבות שלי עם
הרב מרדכי אליהו זצ"ל בעניין הר הבית**

לאחרונה אנו מוצפים בניסיונות שונים שמטרתם לדובב את הרב מרדכי אליהו זצ"ל בקברו, ולהציל מפיו איזו הוראה שיש בה רמז לפרוץ גדרות עולם ולהתיר כניסה להר הבית. וכבר אמר על כך החכם מכל האדם: "אל תען כסיל כאיולתו" (משלי כו ד). ובאמת כמעט כל הדקדוקים שמדקדקים "המדובבים" מדברים בעד עצמם, וקורא נבון יכול לעמוד על אמינות הדברים, ועל היות הדקדוקים של המתירים, דקדוקים שהם בגדר של דבר המזויף מתוכו.

עם זאת, כאשר מדובר בסילוף של מסמך שאת אמינותו אני יודע לאשורו, כי אני עצמי הייתי שותף להתהוותו, לא די לי בזה שהקורא הנבון יוכל להבין שמדובר בסילופים, ובוזה אני מוצא לנכון להבהיר את הדברים "ברחל בתך הקטנה" (אף כי גם בהקשר זה, נדמה לפעמים שיש שמוכנים ללכת בדרכו של אבי רחל ולאה).

מעשה שהיה כך היה. מערכת הקובץ "תחומין" ביקשה לערוך דיון בשאלת אפשרויות כניסה להר הבית, והם ביקשו ממני לחוות דעתי בנושא.

הימים היו ימי ממשלתו של מר מנחם בגין, ובחוגים שונים שררה אופטימיות לגבי יחס הממשלה להר הבית, והייתה תקווה שהממשלה תאפשר כניסה מפוקחת (עם גדרות וכו') לאיזה שטח בהר הבית שיהיה בפיקוח הרבנות הראשית, ואף ינתן לרבנות מעמד חוקי בשטח המקודש ביותר לעם ישראל.

השבתי להם שבנושא הנוגע לציבור צריכים להביע דעתם זקני ההוראה. (מדובר על נושא שעלה על הפרק כאשר הייתי צעיר בשלושים ושבע שנים לעומת גילי כיום), אך אני מוכן להעלות על הכתב את האפשרויות השונות לאיתור שטחים שאין חשש איסור בכניסה אליהם, וזאת לא כמאמר אלא כמכתב המציג את השאלה הציבורית בפני מי שראוי להשיב עליה.

היה סיכום מפורש ביני לבין הרה"ג מרדכי אליהו זצ"ל שאני אכתוב לו מה שאכתוב, והוא ישיב לי מה שיש לו להשיב, והדברים (כלומר השאלה והתשובה), יוצגו בקובץ תחומין (כרך ג).

החלק הראשון של תשובת הרה"ג מרדכי אליהו זצ"ל עוסק בצורך למנוע מנכרים להיכנס להר

הבית. על כך הוא כותב כי: "חובה קדושה מוטלת על מי שבידו למנוע מצב עגום זה, ואפי' על ידי פרסום העניין שהם עוברים על איסור ואין לחשוש ממה שיאמרו".

כיום הדברים נראים הזויים. הרב אינו מבקש איזו פינה לעשות שם "שטיבל" כדי לתת לקבוצה של אנשים את ההרגשה שהם האנשים הכי קדושים בעולם. הרב מבקש בראש ובראשונה שלטון של ההלכה בשטח הר הבית כולו. הרב דורש לעשות כל מה שאפשר "למנוע מצב עגום זה" של כניסת נכרים לשטח המקודש, ולהכריז כנגד כל העולם כולו שעל פי ההלכה אסור לשום נכרי להיכנס לשטח המקודש, "ואין לחשוש ממה שיאמרו".

גם אם נאמין

לסיפור שכביכול

התיר ליחידים

לעלות להר, עדיין

דברי המתירים כיום

על סמך זה תמוהים

מאוד. שהרי גם הם

מודים שהוא אסר

זאת לרבים, וכאשר

על סמך דבריו

שכביכול נאמרו

ליחידים בלבד,

הם קוראים לרבים

לעלות להר הבית,

הרי הם למעשה

יורקים בפרצופו,

וכדאי בזיון וקצף.

במסגרת זו ועל סמך תקווה זו, הוא ממשיך וכותב "אודות כניסת ישראל עם הגבלות מסוימות", שאמנם הצעות האזורים שבמכתבי: "זה טוב ויפה אם תהא לנו שליטה מוחלטת על המקום ועל הבאים ובכלל בני ברית", אבל "לפי המצב הנוכחי" אין אפשרות לקיים כניסה של בני ברית אלא אם כן יותן לנו לבנות שם בית כנסת "והכניסה והיציאה תהיה מבוקרת, שאין אפשרות ללכת יותר ממקום המותר" (כלומר תינתן לנו שליטה הלכתית מוחלטת על שטח מסוים). הוא ממקד תנאי זה וכותב: "ובזה אנו לא גורמים לאחרים לדרוך על מקום אדמת קודש".

אשר על כן הדבר ברור כי כל מי שעולה כיום להר הבית למקומות שנחשבים מותרים, מבלי להתחשב בסייג שהרב אליהו זצ"ל קבע (שתהיה שליטה ופיקוח על המקום, ושלא תהיה אפשרות גישה למקומות האסורים), עובר ברגל גסה על דבריו, ועל הסייג שעשה לתורה יחד עם שאר חכמי הדור (שלכו"ע רשאים ואף חייבים לעשות סייג בדבר הנוגע לשעה).

ומי שמציג את דבריו במכתבו אלי ובמכתבים נוספים בענין רצונו לבנות בית כנסת בהר, כאילו עולה מהם שהוא התיר את מעשיהם של העולים היום להר הבית, חוטא לאמת ומוציא את הדברים מהקשרם תוך סילוף דבריו.

כל זה מתאים לחלוטין לעדויות ותעודות שונות ואף הקלטות (שרובן פורסמו בסרטון ובחוברת של תנועת 'מורא מקדש') שמהן עולה בבירור שבפועל הרב אליהו אסר מכל וכל את הכניסה להר הבית. שהרי בניית בית כנסת מפוקח ומוגבל בהר הבית אינה עומדת כלל על הפרק, ועל אחת כמה וכמה לא עומדת על הפרק שאלת שלטון שלם של הרבנות הראשית על השטח באופן שימנע גם כניסת נכרים למקום הקדוש.

על פי זה ברור גם כי מי שבא להעיד בשמו כאילו כביכול התיר ליחידים לעלות להר הבית, אינו

נאמן, בהיות הדברים סותרים את דבריו המפורשים.

חשוב להדגיש כי גם מבלי שתהיה לנו סתירה מפורשת מן הדברים שכתב ופרסם בחייו, כבר התבאר בגמרא ביבמות ע"ז ע"א שקיימת מגבלה בנאמנות של חכם לומר דברים בשם חכם אחר אחרי פטירתו של אותו חכם (לרש"י שם הוא מחשש משקר, אך הנ"ה הביא משום תוספות שאין זה מתקבל על הדעת לחשוד בחכם השני שהוא משקר בידעין, אך קיים חשש שמא החכם השני אינו מדייק. ועיין יו"ד רמ"ב סעי' לו ובט"ז שם ס"ק כ"א ובביאור הגר"א שם ס"ק פה ובדרכי משה סוף שם סוף סימן רמ"ה). ועל אחת כמה וכמה כאשר הדברים סותרים את מה שכתב לי ופרסם בחייו (וכמובן הם גם סותרים פרסומים אחרים שפרסם בחייו, ואשר במסגרת זו לא רציתי לעסוק בהם כפי שציינתי בתחילה).

ובאמת גם אם היה אפשרי להאמין לסיפור שכאילו כביכול התיר ליחידים לעלות להר הבית, עדיין היו דברי המתירים כיום על סמך זה תמוהים מאוד. שהרי גם הם מודים שהוא אסר זאת לרבים, וכאשר על סמך דבריו שכביכול נאמרו ליחידים בלבד, הם קוראים לרבים לעלות להר הבית, הרי הם למעשה יורקים בפרצופו, וכדאי בזיון וקצף.

וזאת יש לדעת על דרך כלל, כי התנהגות פסולה זו של קבלת דברי הרב (אם היו כאלה) מבלי קבלת התנאים שלו, רק מאמתת את דברי מרן הראי"ה בשאלה אחרת של איזה היתר שהיה כרוך בתנאים מסוימים. שעל כך כתב הגר"א מלצר זצ"ל, שהוא הלך אל הראי"ה זצ"ל והעלה לפניו אפשרות של היתר חליבה בשבת על גבי אוכלים בתנאים מסוימים: "והוא (הראי"ה) צעק על ההצעה ואמר שחס וחלילה להתיר, שהוא יודע מן הנסיון, שכשעושים היתר על פי תנאים, ההיתר מתקיים והתנאים אינם מקוימים" (הובא בקובץ ברקאי ג' עמ' 130):

אגב אודיעו, שכשהי' מרן הגאון מוהרא"י קוק זצ"ל בחיים, הלכתי אליו לצורך זה ע"י בקשת הרב ד"ר אונא ז"ל, והוא צעק על ההצעה ואמר "שח"ו להתיר", שהוא יודע מן הנסיון, שכשעושים היתר ע"פ תנאים, ההיתר מתקיים והתנאים אינם מקוימים, ורק אחר פטירתו, כשגברו המאורעות, היו הדברים שכחתי.
אשאר בזה ידיד"ג דוש"ת
איסר זלמן מלצר

מכתבו של הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל

בשולי הדברים, עלי לציין כי ב"דרך האתרים" פורסמה בקיץ תש"ע כותרת שנוסחה הוא: הרב מרדכי אליהו זצ"ל לפני פטירתו: "לפרסם שהתירתי להתפלל בהר הבית גם במחיר השמצות". מתחת לאותה כותרת, בכותרת משנה נאמר:

"תשובה לרב זלמן קורן שליט"א - לפרסם שהתירתי לעלות להר הבית גם במחיר פאשקווילים והשמצות".

ומתחת לזה צילום כתב היד של המכתב שפורסם בתחומין (בשנת תשמ"ב, ולא "לפני פטירתו" שהיתה בתש"ע), שנכתב על גבי שני פתקים ובו כמובן לא מוזכרים "פשקווילים והשמצות". וברור גם שהמשפט: "ואין לחשוש ממה שיאמרו", נאמר שם בנוגע לצורך להשליט את ההלכה על הר הבית, ולא לאפשר לנכרים להיכנס אליו, אך כלל לא נגע לעניין כניסת ישראל, שבזה דווקא סיג מאוד את הדברים וכפי שהתבאר.

(ומצידי הייתי רוצה ללמד זכות על המפרסם, ולהניח שהוא פשוט לקוי בהבנת הנקרא. אך בפועל פתקי המכתב צולמו שם אחד בפורמט גדול ואחד בפורמט קטן, ועל מקצת מן המשפטים סומן באתר קו אדום, כך שהקורא באופן שטחי אינו נותן דעתו לכך שבאמת הרב לא הסכים להתיר כניסה להר בתנאים הקיימים כיום. וזה מאלץ אותי לקבוע שהמפרסם אכן ידע את אמיתת הדברים, והתכוון מדעת להטעות את הקוראים).

על כל פנים, בעקבות כותרת זו שקבעה שכביכול לפני מותו חזר בו ממשנתו הראשונה שאסור להיכנס להר הבית, וציווה לפרסם דברים אחרים, התקשרתי לרב שמואל אליהו שליט"א רבה של העיר צפת, והקראתי לו את הכותרת הקובעת שהרב ציווה לפני מותו לפרסם בשמו שהוא התיר להתפלל בהר הבית גם במחיר השמצות, והוא הזדעק וקבע שהדברים הם שקר גמור, וכי אביו לא חזר בו מאיסור הכניסה להר הבית, ומובן שלא ציווה כדברים האלו לפני מותו.

וכבר ראה דוד המלך את כל זאת ברוח קודשו, ואמר: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה".

הרב קוק ביחד עם הרב איסר זלמן מלצר (התמונה באדיבות הרב יעקב פילבר)

"מה שאין אנחנו נכנסים לפניו מן הכותל, הוא לא מפני מיצוט זכויותינו ומיצוט קישורינו אל המקום הקדוש הזה, אלא מפני רוב הקישור שלנו אליו ואל רוממות קדושתו".

(מרן הרב קוק זצ"ל, אגרות הראי"ה ח"ד מהדו"ב עמ' קסה)

לזכר הרב יהודה חזני זצ"ל מייסד הריקודגלים

ריקודגלים

52 שנה לשחרור ירושלים

ביום ראשון, כ"ח באייר תשע"ט, נצמד כולנו
ברחובות ירושלים אל רחבת הכותל המערבי בשירה ובריקודים,
ונאחד את ירושלים לנצח

17:45

ממשיכים לנצח
דרך שערי העיר העתיקה

16:30

הרקדה המונית נפרדת
ביום, מול בית הכנסת הגדול,
בליוי להקת 'שיר חדש'
בנות, מול ישורון, בליוי להקת 'לב סהור'

16:00

התכנסות
ביום רחבת היכל שלמה
בנות ברחוב בצלאל, ליד גן שאקר

19:30 עצרת מרכזית ברחבת הכותל המערבי

עם הזמר החסידי העולמי בני פרידמן

במעמד: הרבנים הראשיים, רבנים, שרים, חברי כנסת, ראש העיר ואישי ציבור בליוי תזמורת 'להבה'

'הנה זה עומד אחר כָּתְלָנוּ' - ירושלים אחת כותל אחד